

L'Empordanet

h a v a n e r e s

CANÇONS DE SOBRETAULA " I, com aquestes... dues mil"

Autor: Càstor Pérez Diz

Permeteu-me una anècdota: Cap a la meitat del segle XX, quan es començava a aixecar el cap després de la desfeta de la guerra, moltes famílies van voler alegrar les seves llars. Hi havia qui disposava d'un mobiliari antic, pintat de negre. Van provar de treure la capa de pintura i es van trobar amb una sorpresa: aquell moble que no valoraven, era de caoba. Els més grans van aclarir la incògnita: després de la pèrdua de les colònies moltes famílies amb contacte amb ultramar van decidir pintar de negre el mobiliari fet amb aquesta fusta noble, provinent bàsicament de Cuba, com a senyal de dol.

No és res més que una anècdota, però ens dóna peu a recapacitar. Després de la guerra, el sentiment general no era de revenja, sinó d'haver deixat enrere una gent i un entorn molt estimat. Tothom acceptava que el període colonial havia estat nefast per al nou continent, i que Europa se n'havia aprofitat excessivament. Però a banda de la anàlisi econòmica i política, la relació entre ambdues parts no es va trencar del tot, a causa dels lligams familiars.

Tot plegat, li atorga al gènere de l'havanera un significat especial; perquè som una cultura amb una vessant bilingüe que ens enriqueix; perquè el nostre mestissatge no és exclusivament mediterrani i perquè la influència americana és inqüestionable. **L'havanera forma part de la nostra musica tradicional, de la nostra cultura popular.** És un gènere multifuncional, senzill i directe, que compartim amb la resta de la península. **És, en definitiva, un nexa d'unió entre la nostra cultura i la cubana.**

Diuen els cubans en el carrer que les mulates són el millor regal que els vàrem fer. No tinc intenció de negar-ho, però crec que aquesta afirmació va molt més lluny. Compartim amb la resta d'Europa la responsabilitat d'haver aniquilat la mà d'obra indígena i d'haver substituït aquest esclavatge per l'africà. Però l'africanisme va ser un dels elements fonamentals per al mestissatge cultural cubà, i l'afrocubanisme és l'ingredient essencial per entendre l'element *criollo*.

Aquest gènere que ens és tan proper, que cantem de forma espontània i desenfadada, que ens bressola en els moments de lleure, que amaneix les nostres trobades familiars, és el resultat d'aquest element criollo, que admira tot el que arriba de fora però que ho recrea i ho fa seu. Aquesta transformació és la que l'il·lustre investigador cubà Fernando Ortiz va anomenar **transculturació**; Cuba, com a pas obligat per a la majoria de les vies de distribució del transport marítim, rebia tota mena de manifestacions culturals que arribaven des d'Europa; les musicals també. Els europeus estadants feien que els músics criollos toquessin les peces que arribaven de la seva terra d'origen. Aquests cubans seguien les instruccions de la partitura a casa de qui pagava, però en el carrer les interpretaven lliurement, demostrant una capacitat creativa sorprenent, recreant les melodies i adaptant-les al gust dansaire del cubà, deixant-se portar pel ritme africà que els marcava el cor.

Parlem d'un gènere que utilitza inicialment textos en castellà, amb una cèl·lula musical originària d'Europa, sobre un ritme molt repetitiu i marcadament percutiu que deixa entreveure el substrat africà. Pur mestissatge. Finalment, caldrà agrair als **mariners, soldats i indians** que ens portessin aquestes melodies voltades de melangia, les quals van esdevenir en una part d'allò que molts anomenen "*cantos de ida y vuelta*".

Un moment feliç: després d'una cantada, un senyor madur se m'acosta amb els ulls plorosos. Ens ha sentit interpretar una melodia que no havia escoltat des que la seva mare li cantava quan era petit. Estava agraït. Era una peça endreçada en un racó de la seva memòria. Amb ella, recuperava part de la seva infantesa. I part de la seva identitat cultural.

Estiu del 2000

Càstor Pérez Diz